

Wypadek przy pracy Choroby zawodowe

Tomasz A. Winiarczyk

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL.

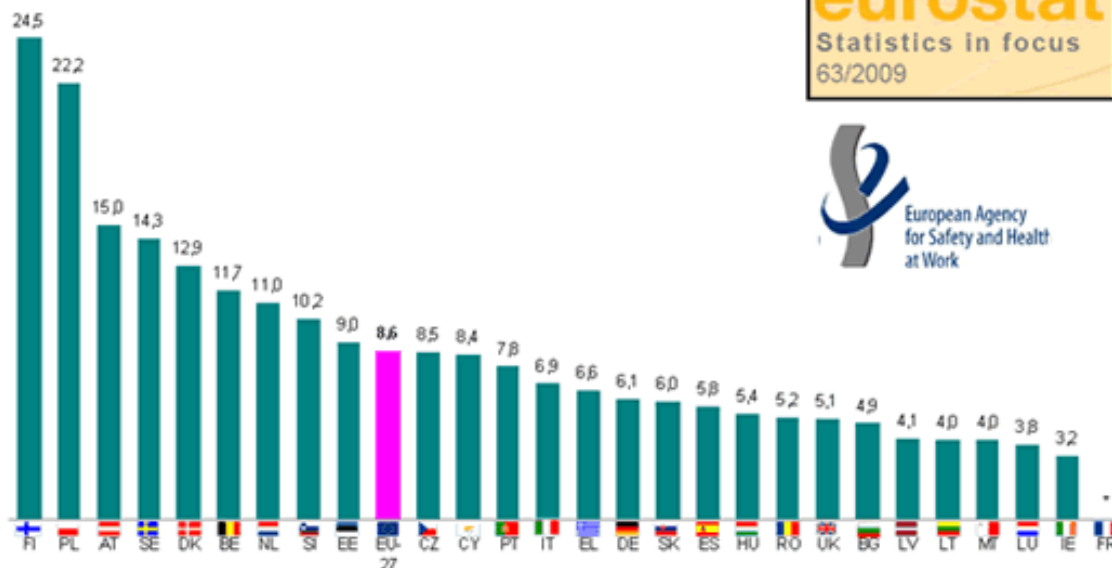
prevent-it.ca

1

8,6% of workers in the EU-27 experienced
a work-related health problem

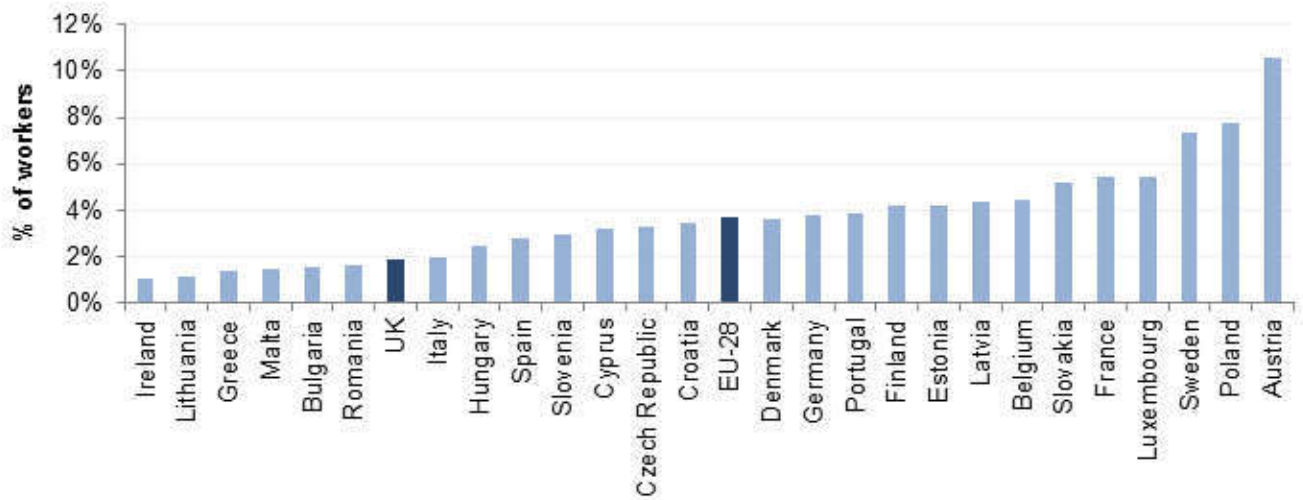
<http://osha.europa.eu>

euromstat
Statistics in focus
63/2009

2

Percentage of workers with one or more work-related health problem resulting in sick leave

(EU LFS, 2013, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)¹

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

3

Brawura

najczęstsza przyczyna wypadków.

www.damidywiotory.pl

EDURES CAN KILL. prevent-it.ca

4

WYPADEK PRZY PRACY

podstawa prawna

- ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. nr 199, poz. 1673 z późn. zm.)
  - zwana ustawą wypadkową
- ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ z dnia 7 stycznia 2009 r. w sprawie statystycznej karty wypadku przy pracy

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

5

WYPADEK PRZY PRACY

definicja – art. 3 ust. 1

- **Za wypadek przy pracy uważa się nagle zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:**
  - 1) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych;
  - 2) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia;
  - 3) w czasie pozostawania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

6

WYPADEK ZRÓWNANY Z WYPADKIEM PRZY PRACY

definicja – art. 3 ust. 2

- Na równi z wypadkiem przy pracy, w zakresie uprawnień do świadczeń określonych w ustawie, traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ:
  - 1) w czasie podróży służbowej w okolicznościach innych niż określone w ust. 1, chyba że wypadek spowodowany został postępowaniem pracownika, które nie pozostaje w związku z wykonywaniem powierzonych mu zadań;
  - 2) podczas szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony;
  - 3) przy wykonywaniu zadań zleconych przez działające u pracodawcy organizacje związkowe.

elementy definicji wypadku przy pracy

- nagłość zdarzenia
- przyczyna zewnętrzna
- spowodowanie urazu lub śmierci
- związek z pracą

uraz

- uszkodzenie tkanek ciała lub narządów człowieka wskutek działania czynnika zewnętrznego
  - z urazem utożsamiana jest czasowa niezdolność do pracy związana z wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową
- podstawą do uznania zdarzenia za wypadek przy pracy jest również niezdolność do pracy z powodu choroby będącej konsekwencją tego zdarzenia
- za wypadek przy pracy może być uznane zdarzenie niebędące przyczyną czasowej niezdolności do pracy, ale powodujące uraz u poszkodowanego (np. skaleczenie)

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

9

nagłość zdarzenia

- ma miejsce wówczas, gdy występuje w ciągu jednej dniówki roboczej, włącznie z drogą do pracy i z pracy

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

10

przyczyna zewnętrzna

- może to być **każdy czynnik pochodzący spoza organizmu poszkodowanego, zdolny – w istniejących warunkach – wywołać szkodliwe skutki, w tym także pogorszyć stan zdrowia pracownika dotkniętego już schorzeniem samoistnym**
- zdarzenia wywołane przez choroby ubezpieczonego nie mogą być uznane za przyczyny zewnętrzne, gdyż jako przyczyny wewnętrzne spowodowane przez niedomagania organizmu ubezpieczonego, eliminują uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

11

przyczyna zewnętrzna

- **dopuszczenie pracownika do wykonywania pracy na podstawie aktualnego okresowego zaświadczenia lekarskiego, zawierającego obiektywnie błędną ocenę jego zdolności do pracy, stanowi zewnętrzną przyczynę wypadku w rozumieniu ustawy wypadkowej**

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

12

związek z pracą

- związek zdarzenia z pracą istnieje wówczas, gdy zdarzenie nastąpiło podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności wchodzących w zakres jego obowiązków albo poleceń przełożonych, względnie podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności w interesie zakładu pracy bez polecenia i bez związku tego działania z normalnymi obowiązkami i w czasie pozostawania pracownika w dyspozycji zakładu pracy.
  - w doktrynie i orzecznictwie ukształtował się pogląd, że związek ten nie musi przejawiać się jako związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 K.c., co oznacza, że **praca nie musi być przyczyną zdarzenia**.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

13

RODZAJE WYPADKÓW

wypadek śmiertelny – art. 3 ust. 4

- Za śmiertelny wypadek przy pracy uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

14

RODZAJE WYPADKÓW

wypadek ciężki – art. 3 ust. 5

- Za ciężki wypadek przy pracy uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, takie jak:
  - utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności rozrodczej lub inne uszkodzenie ciała albo rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu,
  - a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, całkowita lub częściowa niezdolność do pracy w zawodzie albo trwałe, istotne zezpecenie lub zniekształcenie ciała.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

15

RODZAJE WYPADKÓW

wypadek zbiorowy – art. 3 ust. 6

- Za zbiorowy wypadek przy pracy uważa się wypadek, któremu w wyniku tego samego zdarzenia uległy co najmniej dwie osoby.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

16

WYPADKI W DRODZE DO I Z PRACY

podstawa prawna

- USTAWA z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ z dnia 24 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad oraz trybu uznawania zdarzenia za wypadek w drodze do pracy lub z pracy, sposobu jego dokumentowania, wzoru karty wypadku w drodze do pracy lub z pracy oraz terminu jej sporządzania

definicja wypadku w drodze

Art. 57b ust. 1 ustawy

- Za wypadek w drodze do pracy lub z pracy uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło w drodze do lub z miejsca wykonywania zatrudnienia lub innej działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia rentowego, jeżeli droga ta była najkrótsza i nie została przerwana.
- Jednakże uważa się, że wypadek nastąpił w drodze do pracy lub z pracy, mimo że droga została przerwana jeżeli przerwa była życiowo uzasadniona i jej czas nie przekraczał granic potrzeby, a także wówczas, gdy droga, nie będąc drogą najkrótszą, była dla ubezpieczonego, ze względów komunikacyjnych, najdogodniejsza.

definicja wypadku w drodze

Art. 57b ust. 2 ustawy

- Za drogę do pracy lub z pracy uważa się oprócz drogi z domu do pracy lub z pracy do domu również drogę do miejsca lub z miejsca:
  - 1) innego zatrudnienia lub innej działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia rentowego;
  - 2) zwykłego wykonywania funkcji lub zadań zawodowych albo społecznych;
  - 3) zwykłego spożywania posiłków;
  - 4) odbywania nauki lub studiów.

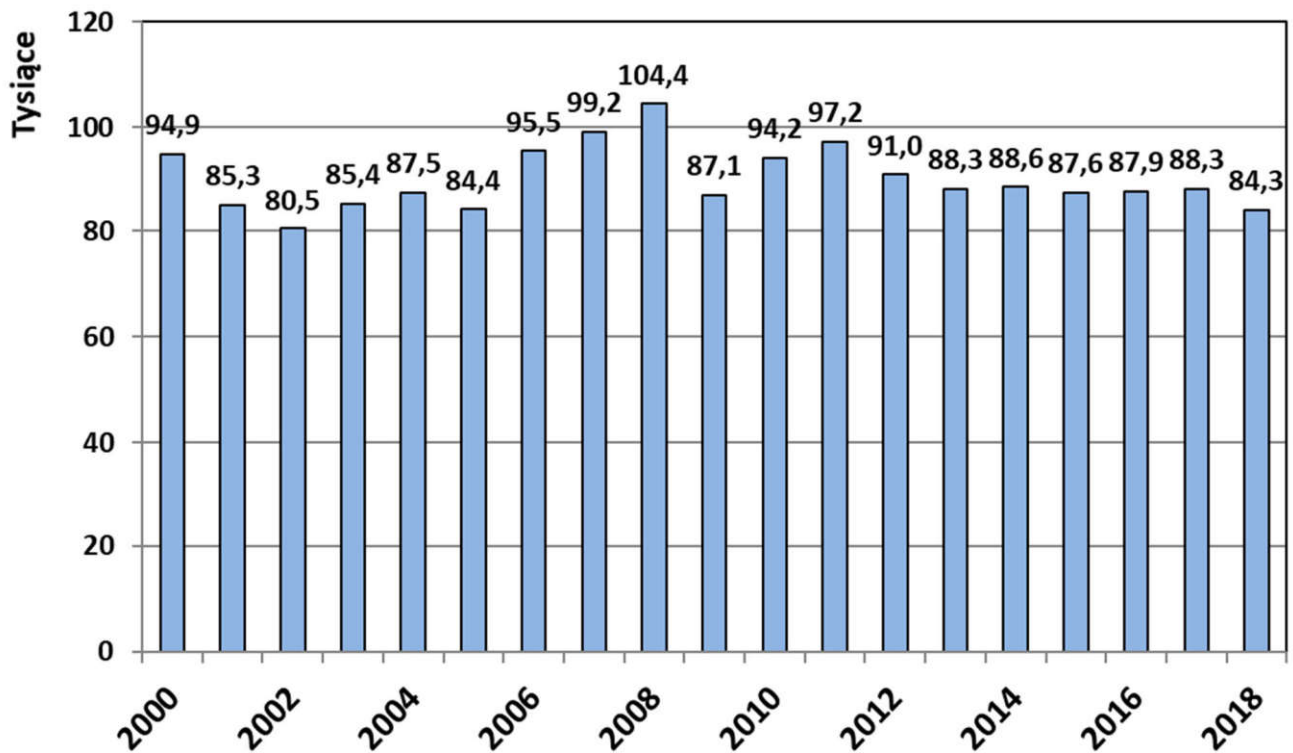
definicja wypadku w drodze

Art. 57b ust. 3 ustawy

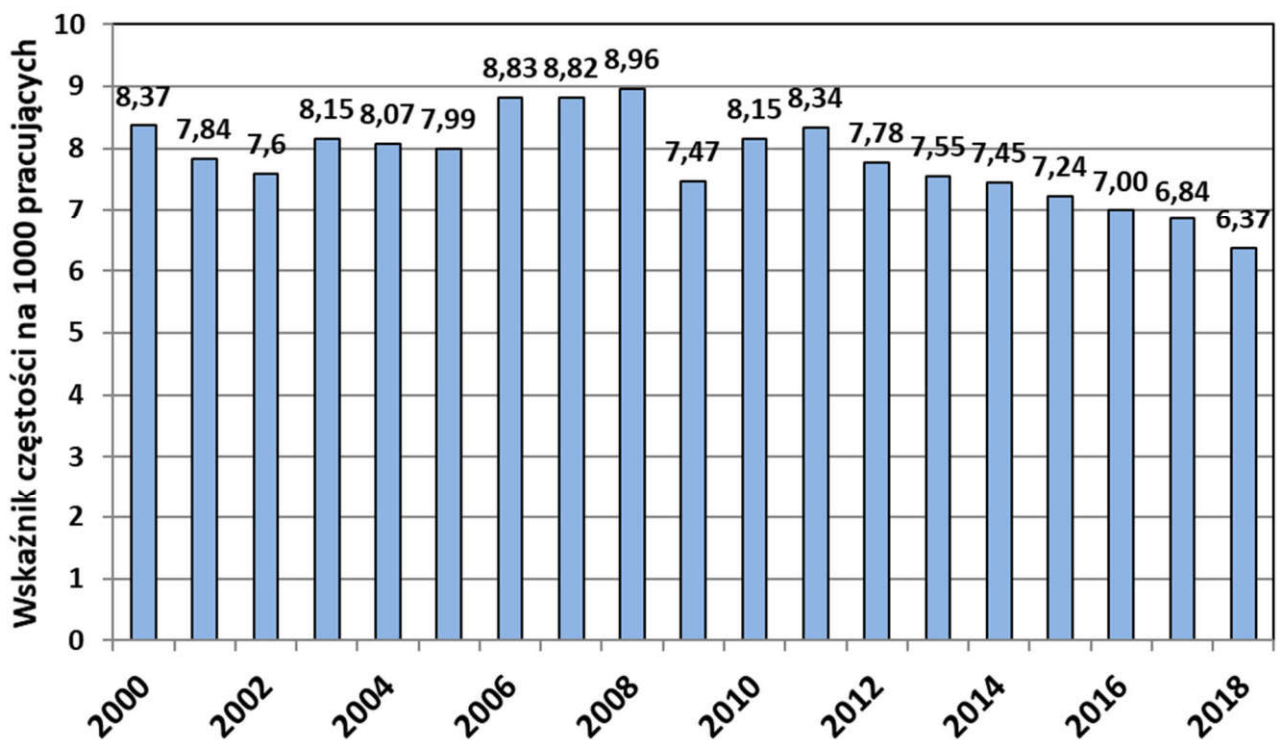
- Ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku w drodze do pracy lub z pracy dokonują w karcie wypadku w drodze do pracy lub z pracy pracodawcy w stosunku do ubezpieczonych, będących pracownikami, a w stosunku do pozostałych ubezpieczonych podmioty określone w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

statystyka – liczba wypadków (CIOP)

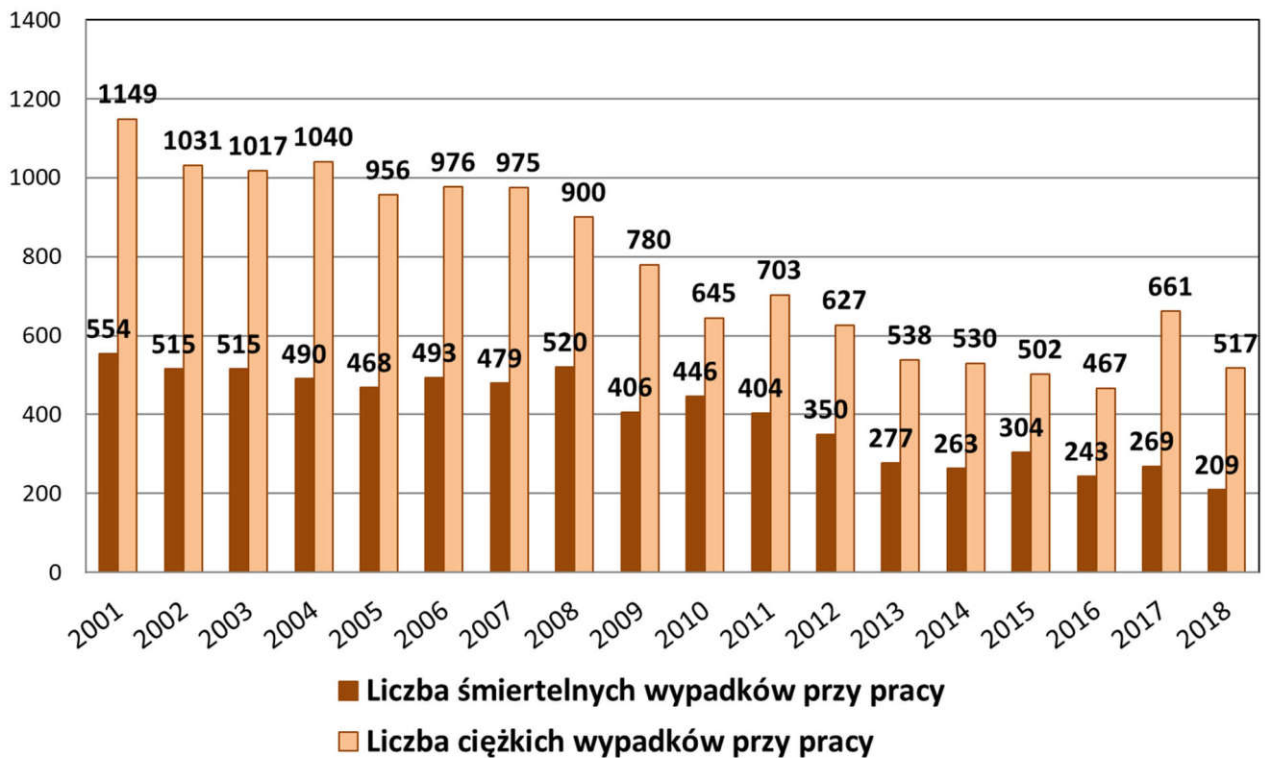

statystyka – częstość wypadków (CIOP)

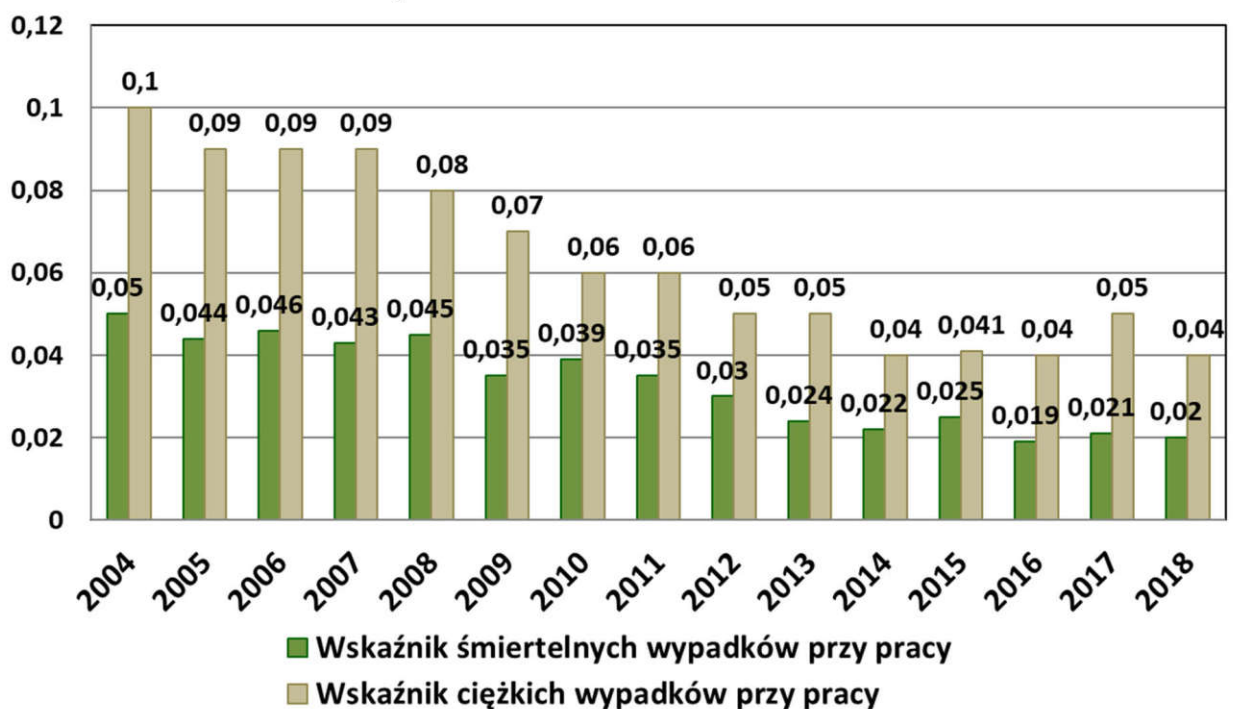
wypadki ciężkie i śmiertelne

Liczba wypadków śmiertelnych i ciężkich w Polsce w latach 2004 - 2018

wypadki ciężkie i śmiertelne

Wskaźnik częstości na 1000 pracujących wypadków śmiertelnych i ciężkich w Polsce w latach 2004 - 2018

Dane wstępne za 2014 r.

Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących wg sekcji PKD	
Polska	7,53
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	14,37
Górnictwo i wydobywanie	13,56
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	12,48
Przetwórstwo przemysłowe	11,70
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	10,89
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	9,19
Transport i gospodarka magazynowa	8,46
Budownictwo	7,91

Wydarzenia powodujące urazy

Czynności wykonywane przez poszkodowanego w chwili wypadku w %

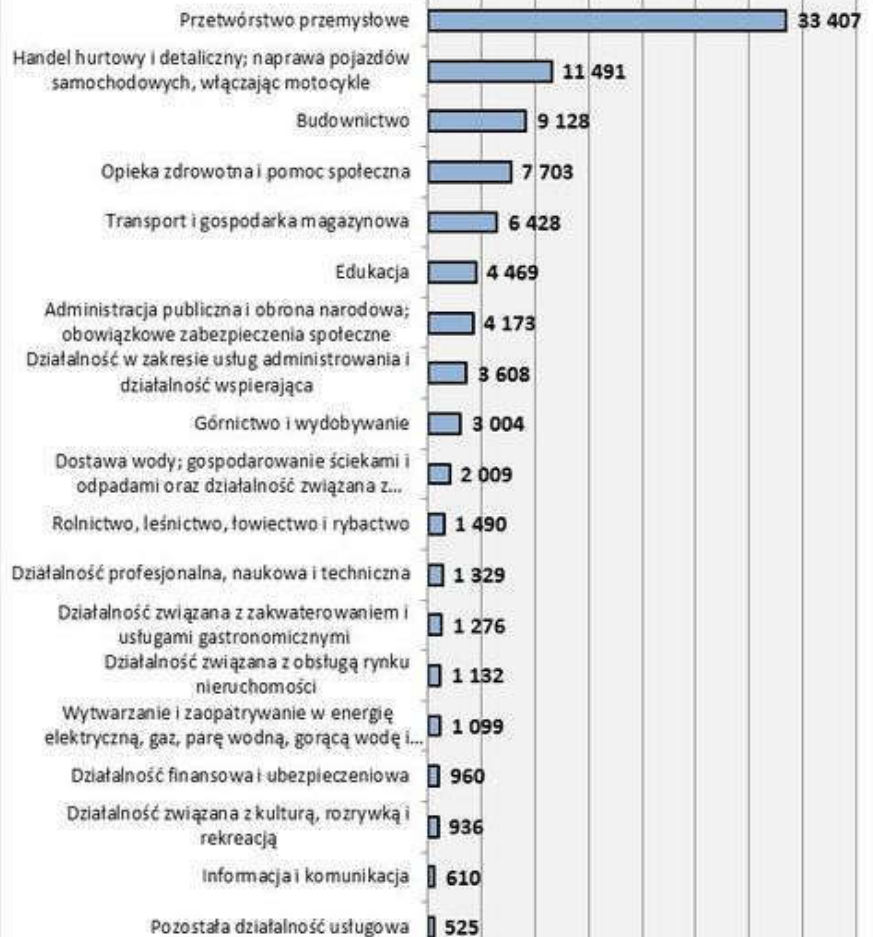
Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących wg województw

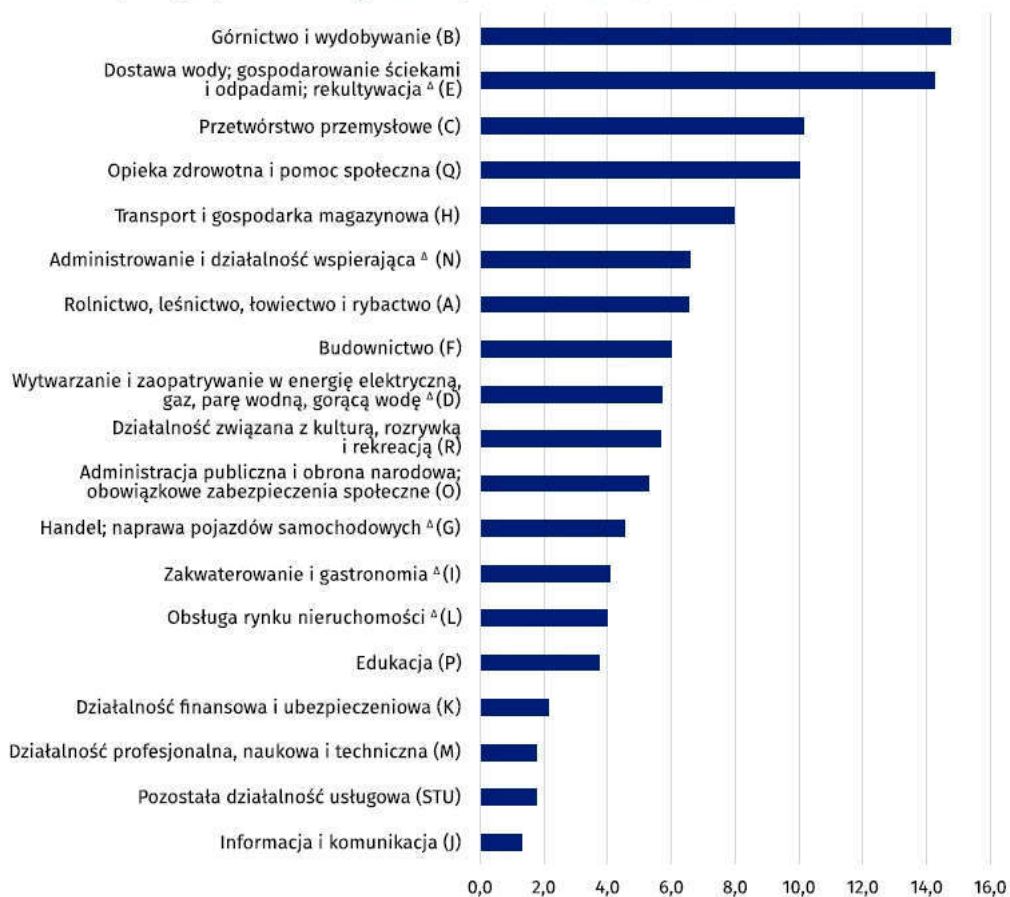
Umiejscowienie urazu

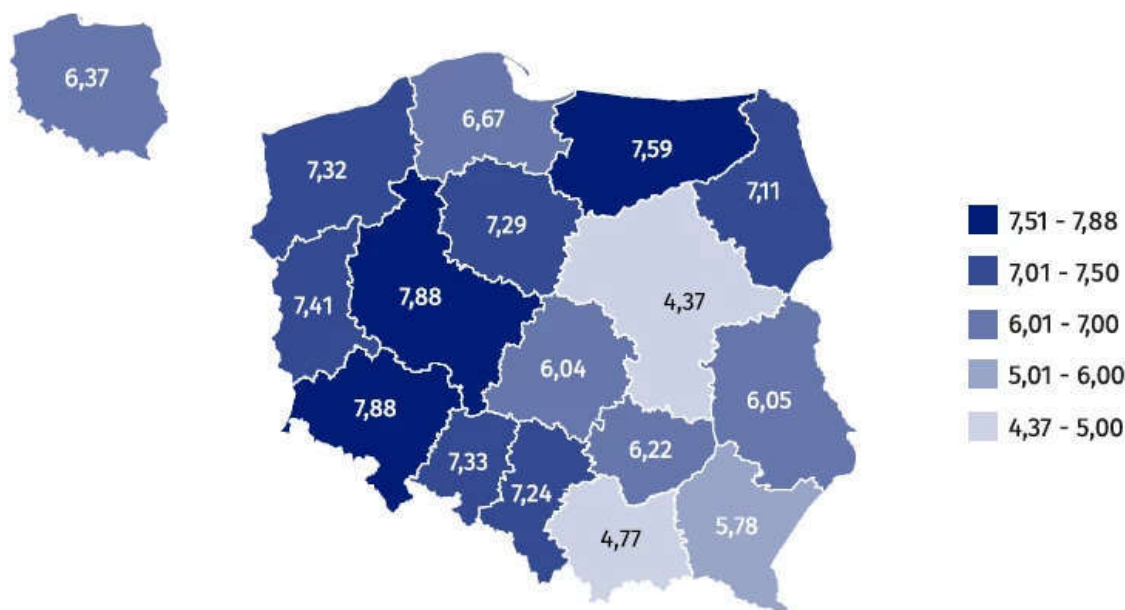
Liczba wypadków przy pracy w poszczególnych sekcjach działalności gospodarczej, średnia dla lat 2008-2012

Wykres 1. Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących według sekcji PKD (bez gospodarstw indywidualnych w rolnictwie) w 2018 r.

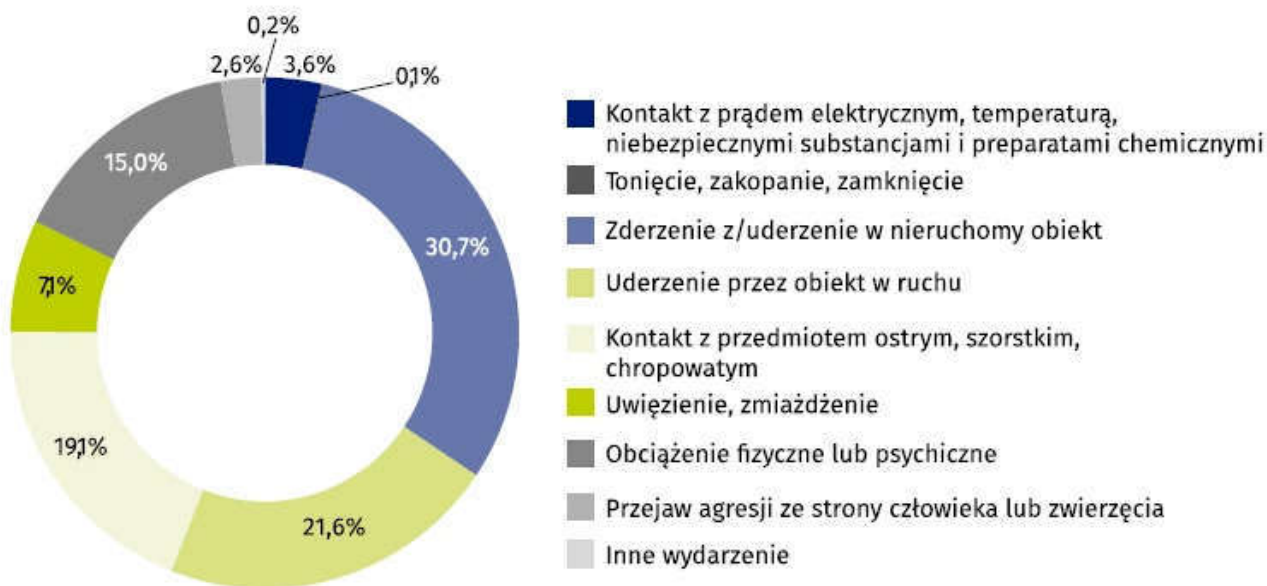
Mapa 1. Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących^a według województw (bez gospodarstw indywidualnych w rolnictwie) w 2018 r.

^a Wskaźniki dla województw nie uwzględniają pracowników cywilnych jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego

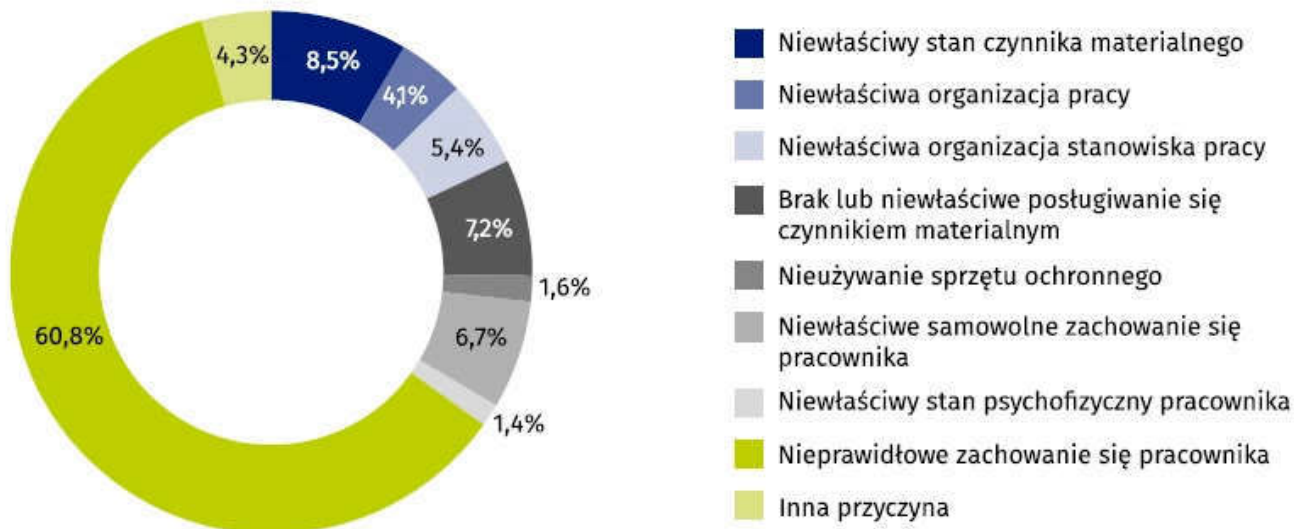

Wykres 2. Wydarzenia powodujące uraz w 2018 r.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

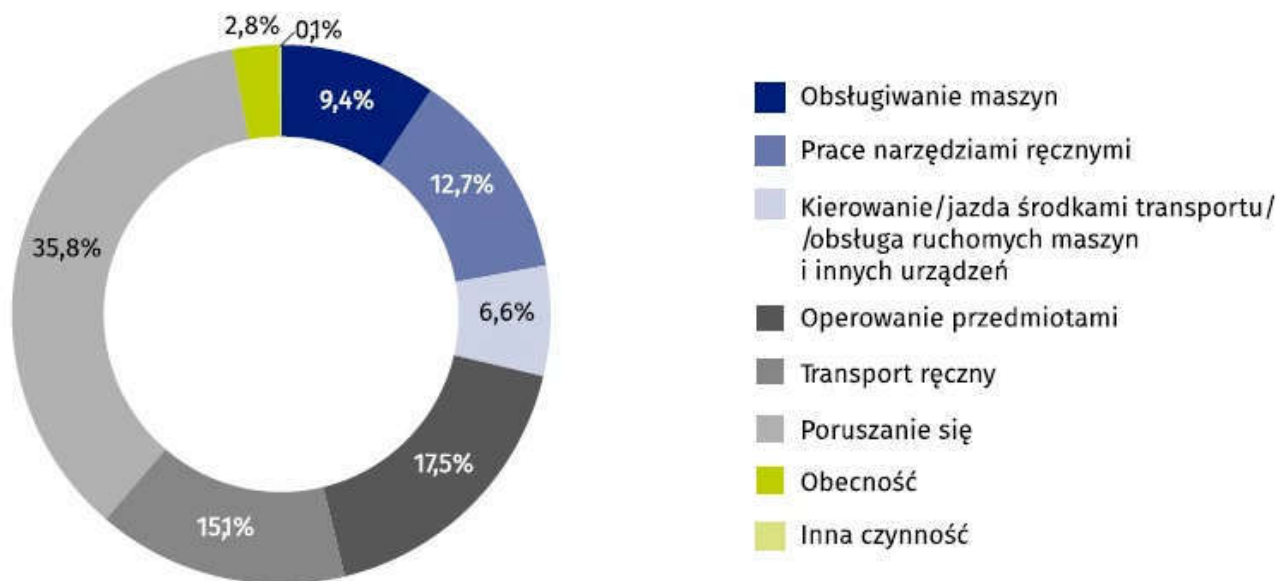
Wykres 3. Przyczyny wypadków w 2018 r.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

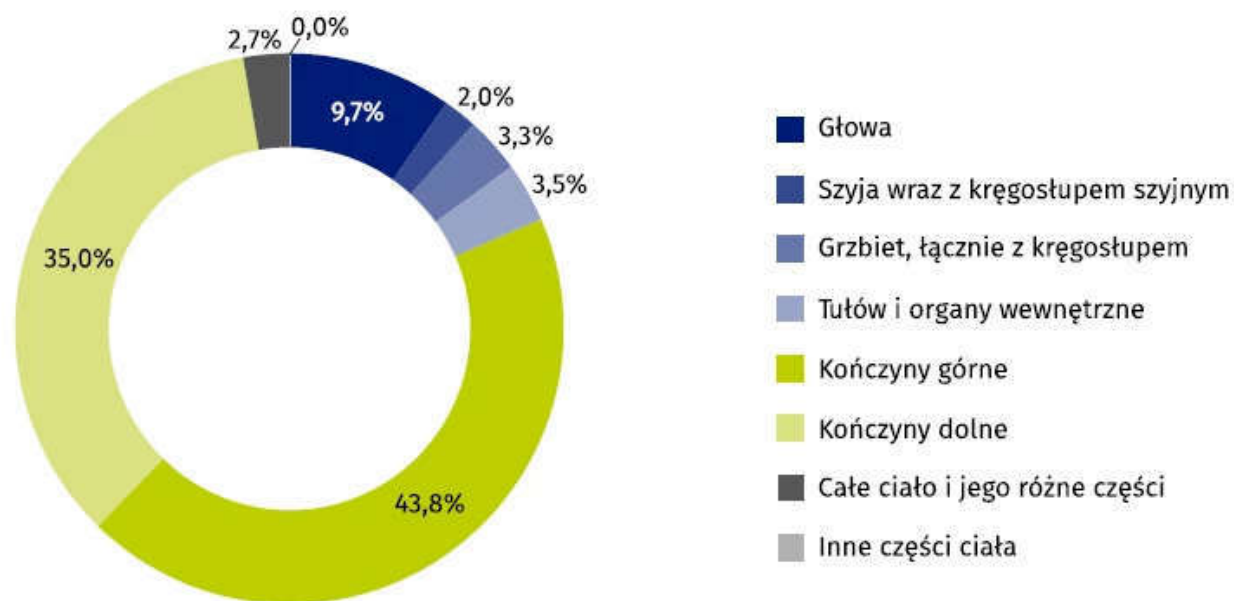
Wykres 4. Czynności wykonywane przez poszkodowanego w chwili wypadku w 2018 r.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

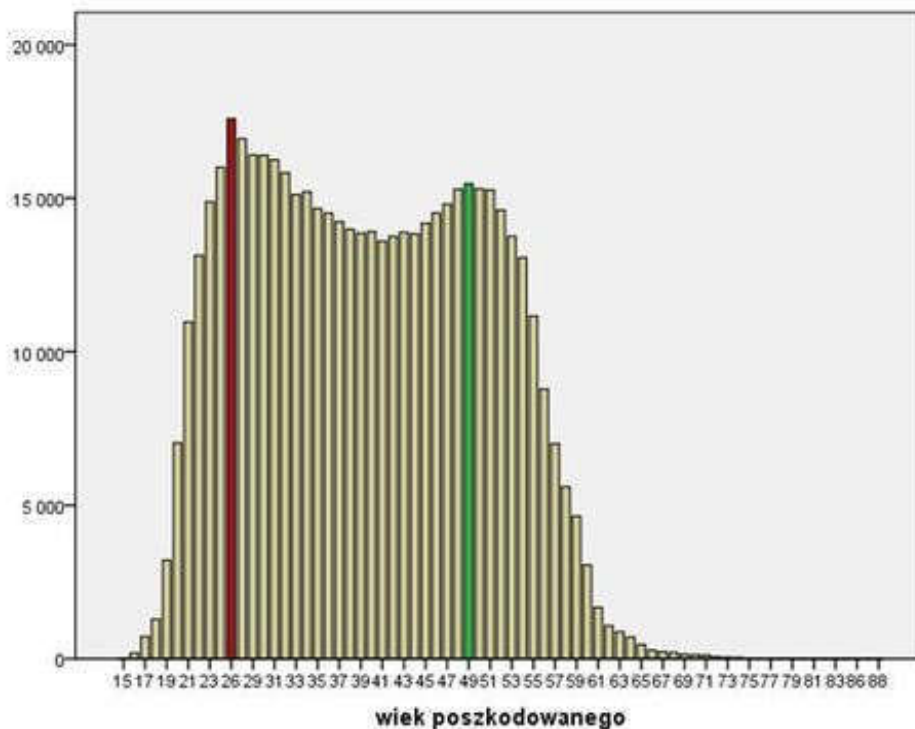

Wykres 5. Umiejscowienie urazu w 2018 r.

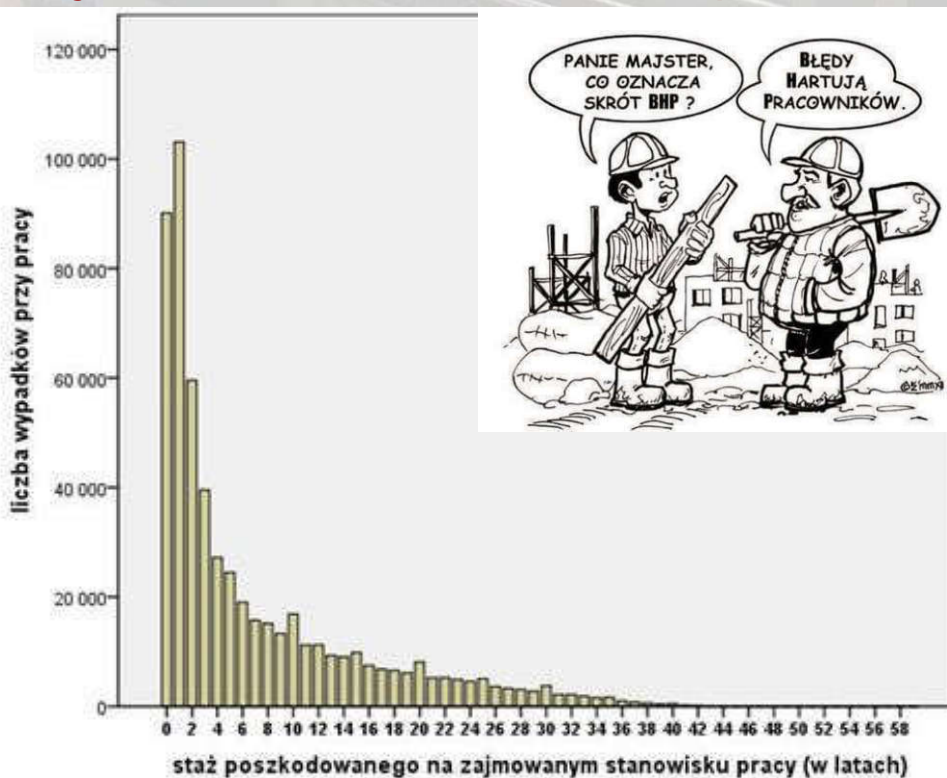

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

Liczba wypadków przy pracy według wieku poszkodowanych (dane zarejestrowane w latach 2005-2010)

Liczba wypadków przy pracy w podziale na długość stażu poszkodowanego na zajmowanym stanowisku pracy (dane zarejestrowane w latach 2005-2010)

CHOROBA ZAWODOWA – art. 235¹ KP

- Za chorobę zawodową uważa się **chorobę**, wymienioną w wykazie chorób zawodowych, jeżeli w wyniku oceny warunków pracy można stwierdzić bezspornie lub z wysokim prawdopodobieństwem, że została ona spowodowana działaniem czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w środowisku pracy albo w związku ze sposobem wykonywania pracy, zwanych „narażeniem zawodowym”.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

35

zakres przedmiotowy rozporządzenia

- ROZPORZĄDZENIE RM z dnia 30 czerwca 2009 r. ws. chorób zawodowych określa:
  - 1) wykaz chorób zawodowych;
  - 2) okres, w którym wystąpienie udokumentowanych objawów chorobowych upoważnia do rozpoznania choroby zawodowej pomimo wcześniejszego zakończenia pracy w narażeniu zawodowym;
  - 3) sposób i tryb postępowania dotyczący zgłaszania podejrzenia, rozpoznawania i stwierdzania chorób zawodowych;
  - 4) podmioty właściwe w sprawie rozpoznawania chorób zawodowych.

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

wykaz chorób zawodowych

- Wykaz chorób zawodowych wraz z okresem, w którym wystąpienie udokumentowanych objawów chorobowych upoważnia do rozpoznania choroby zawodowej pomimo wcześniejszego zakończenia pracy w narażeniu zawodowym, określa załącznik do rozporządzenia.

Choroby zawodowe	Okres, w którym wystąpienie udokumentowanych objawów chorobowych upoważnia do rozpoznania choroby zawodowej pomimo wcześniejszego zakończenia pracy w narażeniu zawodowym
1	2
1. Zatrucia ostre albo przewlekłe lub ich następstwa wywołane przez substancje chemiczne	w przypadku zatruć ostrych - 3 dni, w przypadku zatruć przewlekłych - w zależności od rodzaju substancji
2. Gorączka metaliczna	3 dni
3. Pylice płuc:	
1) pylica krzemowa	nie można określić
2) pylica górników kopalń węgla	nie można określić
3) pylica-gruźlica	nie można określić
4) pylica spawaczy	nie można określić
5) pylica azbestowa oraz pozostałe pylice krzemianowe	nie można określić
6) pylica talkowa	nie można określić
7) pylica grafitowa	nie można określić
8) pylice wywoływane pyłami metali	nie można określić
4. Choroby opłucnej lub osierdzia wywołane pyłem azbestu:	
1) rozległe zgrubienia opłucnej	nie można określić
2) rozległe blaszki opłucnej lub osierdzia	nie można określić
3) wysięk opłucnowy	3 lata

5.	Przewlekłe obturacyjne zapalenie oskrzeli, które spowodowało trwałe upośledzenie sprawności wentylacyjnej płuc z obniżeniem natężonej objętości wydechowej pierwszosekundowej (FEV1) poniżej 60 % wartości należnej, wywołane narażeniem na pyły lub gazy drażniące, jeżeli w ostatnich 10 latach pracy zawodowej co najmniej w 30 % przypadków stwierdzono na stanowisku pracy przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń	1 rok
6.	Astma oskrzelowa	1 rok
7.	Zewnątrzpochoodne alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych:	
1)	postać ostra i podostra	1 rok
2)	postać przewlekła	3 lata
8.	Ostre uogólnione reakcje alergiczne	1 dzień
9.	Byssinoza	7 dni
10.	Beryloza	nie można określić
11.	Choroby płuc wywołane pyłem metali twardych	nie można określić
12.	Alergiczny nieżyt nosa	1 rok
13.	Zapalenie obrzękowe krtani o podłożu alergicznym	1 rok
14.	Przedziurawienie przegrody nosa wywołane substancjami o działaniu żrącym lub drażniącym	2 lata

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. | prevent-it.ca

15.	Przewlekłe choroby narządu głosu spowodowane nadmiernym wysiłkiem głosowym, trwającym co najmniej 15 lat:	
1)	guzki głosowe twarde	2 lata
2)	wtórne zmiany przerostowe fałdów głosowych	2 lata
3)	niedowład mięśni wewnętrznych krtani z wżecionowatą niedomykalnością fonacyjną głosu i trwałą dysfonią	2 lata
16.	Choroby wywołane działaniem promieniowania jonizującego:	
1)	ostra choroba popromienna uogólniona po napromieniowaniu całego ciała lub przeważającej jego części	2 miesiące
2)	ostra choroba popromienna o charakterze zmian zapalnych lub zapalno-martwiczych skóry i tkanki podskórnej	1 miesiąc
3)	przewlekłe popromienne zapalenie skóry	nie można określić
4)	przewlekłe uszkodzenie szpiku kostnego	nie można określić
5)	zaćma popromienna	10 lat
17.	Nowotwory złośliwe powstałe w następstwie działania czynników występujących w środowisku pracy, uznanych za rakotwórcze u ludzi:	
1)	rak płuca, rak oskrzela	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
2)	międzybłonniak opłucnej albo otrzewnej	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
3)	nowotwór układu krwiotwórczego	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
4)	nowotwór skóry	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
5)	nowotwór pęcherza moczowego	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
6)	nowotwór wątroby	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
7)	rak krtani	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
8)	nowotwór nosa i zatok przynosowych	indywidualnie w zależności od okresu latencji nowotworu
9)	nowotwory wywołane działaniem promieniowania jonizującego z prawdopodobieństwem indukcji przekraczającym 10 %	indywidualnie, po oszacowaniu ryzyka

18. Choroby skóry:	
1) alergiczne kontaktowe zapalenie skóry	2 lata
2) kontaktowe zapalenie skóry z podrażnienia	1 miesiąc
3) trądzik olejowy, smarowy lub chlorowy o rozległym charakterze	1 miesiąc
4) drożdżakowe zapalenie skóry rąk u osób pracujących w warunkach sprzyjających rozwojowi drożdżaków chorobotwórczych	1 miesiąc
5) grzybice skóry u osób stykających się z materiałem biologicznym pochodzącym od zwierząt	1 miesiąc
6) pokrzywka kontaktowa	2 miesiące
7) fotodermatozy zawodowe	2 lata
19. Przewlekłe choroby układu ruchu wywołane sposobem wykonywania pracy:	
1) przewlekłe zapalenie ścięgna i jego pochewki	1 rok
2) przewlekłe zapalenie kaletki maziowej	1 rok
3) przewlekłe uszkodzenie łąkotki u osób wykonujących pracę w pozycji klęczącej lub kucznej	1 rok
4) przewlekłe zapalenie okołostawowe barku	1 rok
5) przewlekłe zapalenie nadkłykcia kości ramiennej	1 rok
6) zmęczeniowe złamanie kości	1 rok

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. | prevent-it.ca

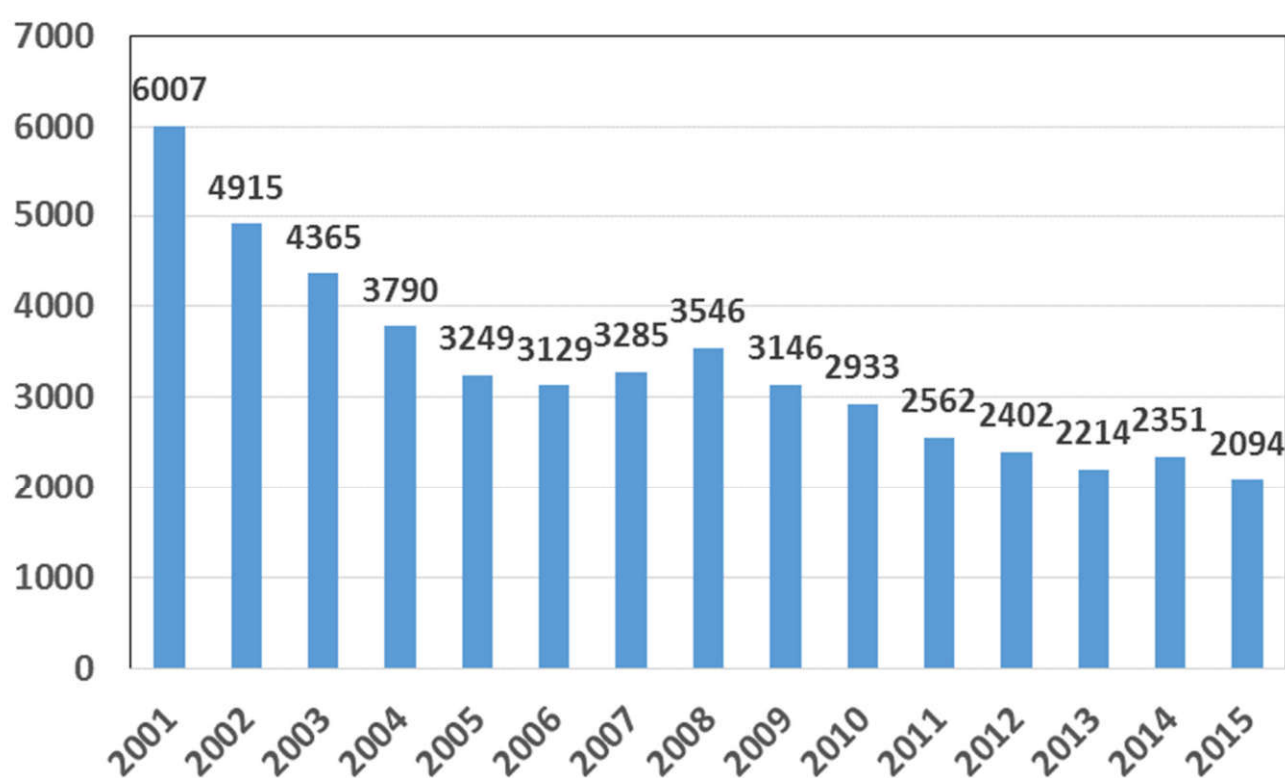
20. Przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego wywołane sposobem wykonywania pracy:	
1) zespół cieśni w obrębie nadgarstka	1 rok
2) zespół rowka nerwu łokciowego	1 rok
3) zespół kanału de Guyona	1 rok
4) uszkodzenie nerwu strzałkowego wspólnego u osób wykonujących pracę w pozycji kucznej	1 rok
21. Obustronny trwały odbiorczy ubytek słuchu typu ślimakowego lub czuciowo-nerwowego spowodowany hałasem, wyrażony podwyższeniem progu słuchu o wielkości co najmniej 45 dB w uchu lepiej słyszającym, obliczony jako średnia arytmetyczna dla częstotliwości audiometrycznych 1,2 i 3 kHz	2 lata
22. Zespół wibracyjny:	
1) postać naczyniowo-nerwowa	1 rok
2) postać kostno-stawowa	3 lata
3) postać mieszana: naczyniowo-nerwowa i kostno-stawowa	3 lata
23. Choroby wywołane pracą w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego:	
1) choroba dekompresyjna	5 lat
2) urazy ciśnieniowe	3 dni
3) następstwa oddychania mieszaninami gazowymi pod zwiększonym ciśnieniem	3 dni

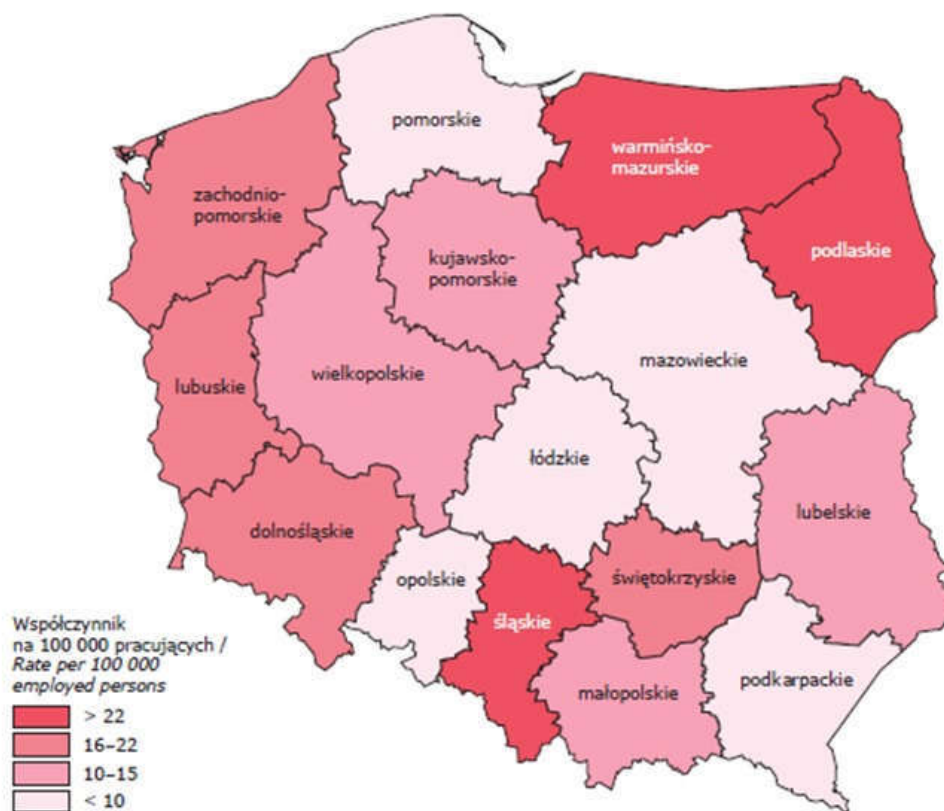
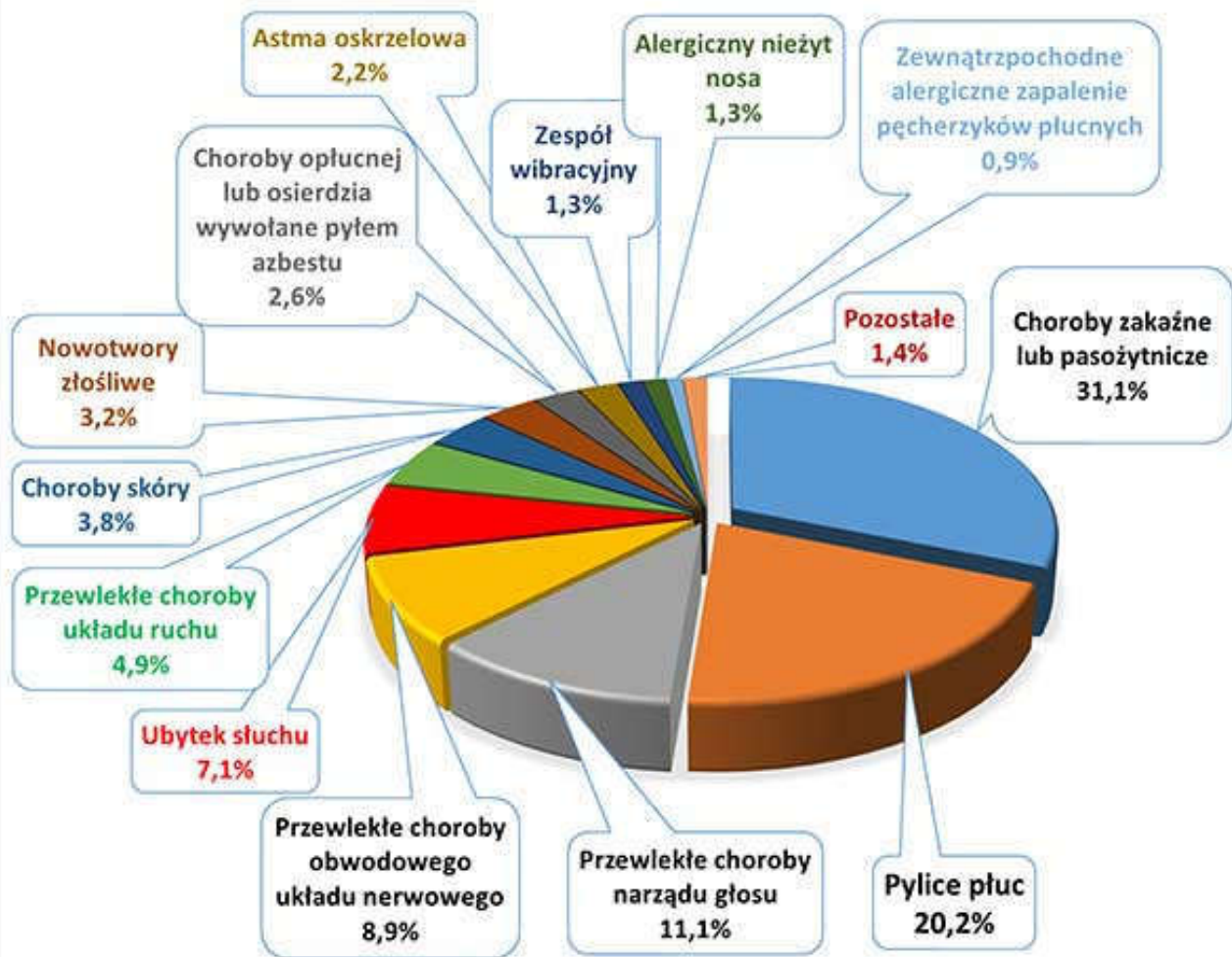
IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. | prevent-it.ca

24. Choroby wywołane działaniem wysokich albo niskich temperatur otoczenia:	
1) udar cieplny albo jego następstwa	1 rok
2) wyczerpanie cieplne albo jego następstwa	1 rok
3) odmrożyny	1 rok
25. Choroby układu wzrokowego wywołane czynnikami fizycznymi, chemicznymi lub biologicznymi:	
1) alergiczne zapalenie spojówek	1 rok
2) ostre zapalenie spojówek wywołane promieniowaniem nadfioletowym	3 dni
3) epidemiczne wirusowe zapalenie spojówek lub rogówki	1 rok
4) zwyrodnienie rogówki wywołane czynnikami drażniącymi	3 lata
5) zaćma wywołana działaniem promieniowania podczerwonego lub długofalowego nadfioletowego	10 lat
6) centralne zmiany zwyrodnieniowe siatkówki i naczyńki wywołane krótkofalowym promieniowaniem podczerwonym lub promieniowaniem widzialnym z obszaru widma niebieskiego	3 lata
26. Choroby zakaźne lub pasożytnicze albo ich następstwa	nie można określić

IGNORING SAFETY PROCEDURES CAN KILL. prevent-it.ca

Liczba przypadków stwierdzonych chorób zawodowych w Polsce w latach 2001-2015

Terytorialne zróżnicowanie zapadalności na choroby zawodowe w Polsce w 2018 r.

BIBLIOGRAFIA

- https://www.ciop.pl/CIOPPortaWAR/appmanager/ciop/pl?nfpb=true&pageLabel=P1401037871334841682883&html_tresc_root_id=11288&html_tresc_id=11288&html_klucz=10972
- <https://www.forbes.pl/gospodarka/wypadki-przy-pracy-w-2018-r-dane-gus/85psfl8>
- https://www.ciop.pl/CIOPPortaWAR/appmanager/ciop/pl?nfpb=true&pageLabel=P1401037871334841682883&html_tresc_root_id=11288&html_tresc_id=300002251&html_klucz=10972&html_klucz_spis=
- https://m.ciop.pl/CIOPPortaWAR/appmanager/ciop/mobi?nfpb=true&pageLabel=P39200118761482245057910&html_tresc_root_id=300004753&html_tresc_id=300005355&html_klucz=300004753&html_klucz_spis=
- http://www.imp.lodz.pl/home_pl/o_instytucie/reg_and_databases/work_dis_sises1/dane_o_zapadalnosci/